

لف و نشر در شعر نثر فدا مازندرا

سید منصور فتوکیان، دانشجوی کارشناسی ارشد و دبیر ادبیات دبیرستان‌های رامسر
دکتر احمد کریمی، استادیار زبان و ادب فارسی دانشگاه آزاد رامسر
دکتر فریدون اکبری شلدیره، عضو هیئت تحریریه مجله

چکیده

و شادی آور و زیباست.» (وحیدیان کامیار، ۱۳۸۵: ۷۵)

در اشعار فدایی مازندرانی بهره‌گیری شاعر از لف و نشر به زیبایی جلوه می‌نماید و نظمی که از جهت قرینه‌سازی اجزا به‌وجود می‌آورد با تلاشی ذهنی و دریافتی که صورت می‌گیرد، دلنشین می‌گردد. لف و نشر مرتب نسبت به لف و نشر مشوش چشمگیر است و بسامد بیشتری دارد. در ادامه، نمونه‌هایی از لف و نشر در اشعار فدایی مازندرانی را که رنگ‌وبوی عاشورایی دارد همراه با مواردی از زیبایی‌های هنری آن بیان می‌کنیم.

جدول شماره ۱

تصویر با الهام از، لف و نشر مرتب حزن و اندوه را در عصر عاشورا (همگان را به یاد تابلوی استاد فرشچیان از ظهر عاشورا می‌اندازد) نمودار می‌سازد که بیانگر زبان تصویری شاعر می‌باشد.

جدول شماره ۲

تابلو فوق شهادت اباعبدالله را با بهره‌گیری از لف و نشر مرتب نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳

تابلویی که از جهت زیباشناسی برجسته و توجه برانگیز است اینکه شاعر در ماتم سالار شهیدان با بهره‌گیری از «لف و نشر مرتب» همدردی کرده است:

در گلشن ← بلبل به ناله
در سپهر ← مه به کلف
در نیستان ← نی به نالیش

جدول شماره ۴

تابلو فوق با بهره‌گیری از لف و نشر مشوش، شهادت مظلومانۀ مولا علی (ع) و سیدالشهدا را (از جهت شباهت) به خاطر می‌آورد.

در این مقاله سعی بر آن است که نمونه‌هایی از آرایه معنوی لف و نشر در اشعار عاشورایی فدایی مازندرانی - شاعر گمنام ولی پرتوان در عرصه شعر آیینی - از منظر زیبایی‌شناسی بررسی و تحلیل شود.

کلیدواژه‌ها: عاشورا، فدایی مازندرانی، لف و نشر «لف، از روی لغت، پیچیدن است؛ و نشر، پراکنده کردن؛ و این صنعت، در اصطلاح، آن است که شاعر ذکر معدودی چند کند، بر سبیل تفصیل؛ و بعد از آن، کلمه‌ای چند ایراد نماید که هر یک از آن کلمات متعلق به یکی از احاد معدودات مذکور باشد؛ و چون اول، کلمه‌ای چند در هم پیچیده می‌شود، و در ثانی الحال، منتشر می‌گردد، این صنعت را لف و نشر گفتند.» (واعظ کاشفی، ۱۳۶۹: ۱۴۳)

«این صنعت چنان است که اول دو یا چند چیز را مفصلاً یا مجملاً ذکر کنند و این را لف گویند. بعد از آن متعلق به هر یک از آن‌ها را بدون تعیین مذکور سازند. به اعتماد فهم سامع و این را نشر نامند.» (رجایی، ۱۳۴۰: ۳۵۵)

از دیگر ترندهای زیبایی در کلام «لف و نشر» است که با جادوی سخن و چینش واژگان هنر آفرینی می‌گردد «موسیقی معنوی که از لف و نشر حاصل می‌شود، به دلیل درگیری ذهن برای یافتن ارتباط لف و نشرهاست. اگر نشرها به ترتیب توزیع لف‌ها باشد مرتب نامیده می‌شود و اگر چنین نباشد مشوش (به هم ریخته) است. لف و نشر مرتب هنری‌تر از مشوش است.» (هادی، ۱۳۸۷: ۱۷۵)

«در لف و نشر معمولاً معنی بخش اول ناتمام است و نیازمند دنباله‌طلب؛ بنابراین، شنونده کنجکاو می‌شود و منتظر دنباله‌طلب است. در بخش دوم، با آمدن دنباله‌طلب انتظار برآورده می‌شود

در اشعار فدایی
مازندرانی
بهره‌گیری شاعر
از لف و نشر به
زیبایی جلوه
می‌نماید و نظمی
که از جهت
قرینه‌سازی اجزا
به‌وجود می‌آورد
با تلاشی ذهنی
و دریافتی که
صورت می‌گیرد،
دلنشین می‌گردد

۱ دیدند مرکبی که شد از خون و از خروش هم رنگ ارغوان و هم آواز ارغنون
(نظام اول، بیت ۶: ۱۹۸)

۲ پر خون شدند آن رخ و مویی که بوده اند والشمس روز روشن و اللیل شام داج
(نظام دوم، بیت ۱۴: ۲۵۹)

۳ در گلشن و سپهر و نیستان به ماتمش بلبل به ناله، مه به کلف، نی به نالش است
(نظام سوم، بیت ۱۲: ۲۸۹)

۴ آن این و اب ز خنجر و از اره دو سر یک دم شدن دو نیمه و بی سر برای اوست
(نظام چهارم، بیت ۱۱: ۲۹۴)

۵ خنجر کین، خنجر شه، تشنه هر یک بی حساب با شتاب، این به خون و آن به آب
(بخش نوحه و مرثیه، بیت ۱۵: ۳۰۷)

۶ از دل و از چشم اهل خیمه رفت از خیمه گاه اشک و آه، این به ماهی آن به ماه
(بخش نوحه و مرثیه، بیت ۲: ۳۷۱)

۷ خوابیده خولی بر سمور، شه خفته بر خاک تنور این سر به بالین غرور، آن سر به خاک اندر نهاد
(بخش نوحه و مرثیه، بیت ۲: ۴۵۶)

۸ روز ما چون شب سیاه است حاصل ما اشک و آه است این به ماهی آن به ماه است آمده ماه محرم
(بخش نوحه و مرثیه، بیت ۷: ۴۷۶)

جدول شماره ۵

موسیقی غم‌انگیزی از این نقاشی واژگان برمی‌خیزد؛ از یک سو تشنگی انتقام، از یک سو تشنگی به آب که با بهره‌گیری از لف و نشر مرتب، دل را به قتلگاه عاشورا پیوند می‌زند.

جدول شماره ۶

بعد از شهادت امام و یارانش، آهی که از دل اهل خیمه برمی‌خیزد و به بالاترین نقطه می‌رود و اشکی که از چشم می‌ریزد و به پایین‌ترین نقطه می‌رسد، در نگاه شاعر با بهره‌گیری از لف و نشر، به زیبایی و هنرمندانه ترسیم شده است.

جدول شماره ۷

این هم از عجایب روزگار است، سری که بر سر سروران جهان سروری داشت بایستی بر خاکستر تنور بخوابد و خولی فرومایه بر بالین ناز، زیبایی قرینه‌سازی در این لف و نشر مرتب نظمی زیبا ساخته که شاعر هنرمندانه آن را نمایش در آورده است.

جدول شماره ۸

جدا از موسیقی و سجع و تکرار و سایر زیبایی‌ها اگر از دیدگاه لف و نشر به تابلو فوق بنگریم با بیت ۲: ۳۷۱ از جهاتی نزدیک است ولی در این بیت، پس از گذر سال‌ها، تکرار عاشورا و پیوند دل به کربویلا را نمودار می‌سازد و آمدن محرم و شور حسینی را.

منابع

۱. اکبری شلدره، فریدون؛ مقتل منظم فداایی مازندران، انتشارات فرتاب، تهران، ۱۳۸۹.
۲. رجایی، محمد خلیل؛ معالم البلاغه، انتشارات دانشگاه شیراز، ۱۳۴۰.
۳. واعظ کاشفی، میرزا حسین؛ بدایع الافکار فی صنایع الاشعار، ویراسته میرجلال‌الدین کزازی، نشر مرکز، تهران، ۱۳۶۹.
۴. وحیدیان کامیار، تقی؛ بدیع از دیدگاه زیبایی‌شناسی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۸۵.
۵. هادی، روح‌الله؛ آرایه‌های ادبی، مرکز چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، تهران، ۱۳۸۷.